

Egy elkésett könyvről

Cser Lászlóné:

A halhatatlan Maecenas.

Pannonia Könyvek.

[Hely és évszám nélkül] 247 old.

A kiadás helyének és idejének feltüntetése nem szerepel a belső címlapon sem. A kötetet a sorozatcím és a támogatók alapján kikövetkeztethetően Pécsett adták ki, valószínűleg 2004-ben.

A könyv történeti keretben négy nagy egyéniséget szeretne közelebbről bemutatni: Augustust, Maecenast, Vergiliust és Horatiust. (11. old.) Ötödiként említhető lett volna azonban Propertius, „az etruszk költő”, akiről a 35–59. oldalak szólnak. A hangsúlyt Maecenas homályos alakjának bemutatására kívánja tenni a szerző; beszél róla, mint történelmi alakról, mint emberről, mint diplomatáról, a két nagy költőhöz fűződő barátságáról – igaz, Vegilius és Horatius költői és emberi alakjának tárgyalása során maga Maecenas, „a főhős” gyakran eltűnik az olvasó szeme elől. Jellemző, hogy amilyen mértékben előtérbe állítja – olykor túl is értékeli – Maecenas jelentőségét, olyan egyoldalúan, lekicsinylően ír a „gyenge”, jelentéktelen kis Princeps személyéről. Augustusnak negatív ellenpárja az Augusta, az energikus és ármányos Livia.

A munka vezérfonala Frandsen, „az altonai gimnáziumi tanár” 1843-ban (!) megjelent munkája: *C. Cilnius Maecenas, dessen Leben und Wirken*. A szerző antik irodalomszemléletét és mítoszértelmezését alapvetően az határozza meg, „ahogyan magyarázta a csodálatos esti előadásokon Kerényi” ... (57. old.; lásd még 169. old. és a 85. sz. jegyzet, valamint passim.)

A felhasznált művek bibliográfiája 52 tételt tüntet fel. Ezek között számos olyan szerepel, amit igényesebb ismeretterjesztő

munkában is csak kuriózumként illene regisztrálni, természetesen kiegészítve a rá vonatkozó mérvadó, friss anyaggal. A következőkre gondolunk: Boissier, G.: *Nouvelles promenades archeologiques*. Paris, Hachette (é. n.); Desprez, L.: *Horatius, Quintus Flaccus, Tom. 1–2., in usum Delphini* (sic! Delphini helyett); Frandsen: *C. Cilnius Maecenas, eine historische Untersuchung*. Altona, 1843.; *The odes and epodes of Horace*. Transl. by Lord Hutton. Edinborough, 1860.; Ponori Thewrewk E.: *Anakreon*. Budapest, 1885.; Ribbeck OLD.: *A római költészet története*. Budapest, 1891. Velleius Paterculus: Róma történetéről írt két könyve. (Ford. Szölgvényi Ferenc), 1896. Wirth Gyula: *Szemelvények Vergilius Maro Aeneiséből*. 6. kiadás (é. n.) A szerző azonban a jelek szerint az utóbbi 30–40 év publikációit egyáltalán nem tartja számon, sem áttekintések, sem részletkérdések vonatkozásában; ily módon a korszerű kutatási eredmények nem érvényesülnek.

Kényelmetlen továbbá, hogy szeretve tisztelt *Marót* Károlyunk neve következetesen *Maróth*-ként áll.

A jegyzék 7 útikönyvet is tartalmaz: ezek felhasználása, valamint a szerző itáliai utazásainak tapasztalatai kétségkívül színebbé és életszerűbbé teszik az eléggé személyes hangú írást.

A munka fogantatása a múlt század harmincas éveinek közepe tájára tehető; az idők folyamán több átdolgozás, kiegészítés történt, ilyen például a különböző időkben keletkezett útikönyvek és úti élmények beiktatása. A szakaszos keletkezés másik dokumentuma, egyben a kötet dicséretes vonása, hogy a nagyszámú, eredetiben is idézett költeményrészleteket Cser Lászlóné újabb fordítóktól, későbbi és modernebb fordításokban idézi, így például Horváth István Károly, Somlyó György, Kerényi Grá-

cia, Devecseri Gábor, Lakatos István, Bede Anna, Kárpáty Csilla, Szabó Lőrinc, Muraközi Gyula, Orbán Ottó, Illyés Gyula tollából. Ezt azért érdemes kiemelni, mert bizony újabb kiadványokban is közölnek 19. századi fordítmányokat. Sajnálatos, hogy mind a latin eredeti, mind a fordítások szövegében nem ritka az elírás.

A tárgyalás a jelzett körülmények következtében számos megjegyzést, kritikai észrevételt provokál, a jogosan kikívánczoló kifogások, korrekciók, kiegészítések és kérdések közül csak néhány részletet regisztrálnék, a példák sokasága „delassare valent” (lectorem): Octavianus Caesar nővérének nem a fia volt (18. old.), hanem az unokája. – *Bononia* nem a mai Bonn (19. old.), hanem Bologna. – A mai Perugia római neve *Perusia* volt, és nem *Perusinum* (uo.) – „Az életrajz nem tartozik az ókor irodalmi műfajai közé” (23. old.): no comment. – A *rostrum* helyesen *rostra*. – Az elégia mibenlétét hibásan közelíti meg a munka (35. old.). – Augustus idejében nem „talán” (63. old.), hanem bizonyosan nem tűnt el az etruszk nyelv: gondoljunk csak Claudius sajnálatosan elveszett művére! – A *Iulius* nemzetség-név, nem pedig családnév (67. old.). – A *Verlag* szót nem *F*-fel írják (69. old. 19. jegyzet). – A két Iulia száműzetésének okát nem fedi olyan sötét homály! (70. old.). – Mit érthet a szerző a „*Roma quadrata*” kifejezésen, ha úgymond, az etruszk főpap 700 évvel azelőtt kiszabta a *Roma quadrat* [sic!], a világvárossá nőtt Róma születését (77. old.). – Ha a költők a *supinus* jelzővel illették Maecenast, akkor nem lehetett görnyedt (87. old.), épp ellenkezőleg, vö. Hor. C. III 23,1. – A szerző a jelek szerint feltehetően nem hallott a Pyrginél talált bilingvisről (93. old.). – Az *augur*-testület nem etruszk volt (108. old.)! – Nehéz komolyan venni, hogy a triumvir Antonius vissza akarta volna állítani a tradicionális, arisztokratikus köztársaságot (117. old.). – Ha valóban nem alakulhatott ki a latin filozófiai nyelv (121. old.), akkor bizony Cicero hiába

fáradozott volna, de gondban lettek volna az utána sok évszázadon keresztül latin nyelven író filozófusok is ... – A mi nyelvünk pedig számunkra valóban gyönyörű, de hogy „sok tízezer éves” volna?! (140. old.) – Szerzőnk elfogadhatatlannak tartja, hogy Vergilius a Iulius nemzetség megdicsőítésére írta volna az *Aeneist* (146. old.), de adós marad azzal, hogy akkor szerinte mi volt a célja a hatalmas munkával. – A *Sat. I 6,68*-ból idézett *pugnatos* helyesen *prognatos*! (161. old.) – Brutust Cser Lászlóné valóban Caesar fiának tekinti? (163. old.) – Az „*audax paupertas*”-t nem fordítanám „szemtelen szegénység”-nek. (166. old.) – Nem sajnálom, hogy Horatius nem időrendbe szedve (167. old.) közölte a *Carmina*-t: Az I 1 1–3. sorrendje jellemző, mondhatni rangsor: Maecenas, Augustus, Vergilius ... – Hát igen: a bravúros, kifejező sor: „*infans namque pudor prohibebat plura profari*” adekvát módon visszaadhatatlan, Eörsi Istvánnak sem sikerült, de ez még mindig az egyik legidézhetőbb fordítás. (170. old.) – Viszont a *iambus* és a hullámokon billegő csónak hasonlata (172. old.) kétségtelenül szellemes. – Ha már kitér a szerző Eupalinos szamoszi vízvezeték-építésére (175. old.), hatásos lett volna az igazi korabeli technikai szenzáció megemlítése: a hegy két oldaláról egyidejűleg indított alagútúrás a félúton valóban találkozott! – A phókaiiak viszont nem Korzikára menekültek (179. old.), hanem Gallia déli részére, s főként nem a fél évszázaddal később megjelenő perzsa hatalom elől! – *Desprez* könyvét Budán is kiadták 1817-ben; a kommentár méltatása (211–212. old. és 26. jegyzet) különben nem teljesen jogosulatlan. – A Maecenas végrendeletében szereplő, Horatiusra vonatkozó mondatot („*Horati Flacci, ut mei, esto memor*”) félreérti a szerző! (225. old.)

A kötetet nagyszámú kép illusztrálja. Nincs viszont feltüntetve az esetleges lektor neve – meglehet, nem is volt. Ez újabban sajnos mind gyakoribb jelenség, így aztán nagy tömegben jelennek meg munkák szak-

mai kontroll nélkül. Igaz, ilyesmi korábban is megesett.

A kötetet a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alap-program, valamint a Pécsi Tudományegye-

tem támogatta. Nagyvonalú gesztust gyakoroltak ...

MARÓTI EGON